

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Визначено проблеми відображення в обліку депозитних операцій банку з фізичними та юридичними особами, а також розглянуто організаційні та методологічні аспекти обліку з метою оптимізації і підвищення ефективності депозитної політики комерційних банків України.

Аннотация. Определены проблемы отражения в учете депозитных операций банка с физическими и юридическими лицами, а также рассмотрены организационные и методологические аспекты учета с целью оптимизации и повышения эффективности депозитной политики коммерческих банков Украины.

Annotation. The problems of reflecting in the accounting the deposit operations of a bank with individuals and legal entities were defined, as well as organisational and methodological aspects of the accounting for the purpose of optimisation and increase of the efficiency of deposit policy of commercial banks of Ukraine are considered.

Ключові слова: депозит, депозитні операції, операційно-технічний ризик, ризик ліквідності, опис процесів.

Актуальність роботи пояснюється тим, що однією з необхідних передумов для ефективного функціонування банків та їх фінансової стійкості є стабільність і достатність ресурсної бази банків, основою якої є депозитні кошти. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню фінансових ресурсів, залежить їх спроможність здійснювати активні банківські операції. З огляду на це важливого значення та актуальності набувають питання організації обліку та контролю депозитних операцій банку.

Мета роботи полягає в дослідженні організації обліку та контролю депозитних операцій з фізичними та юридичними особами.

Саме залучені кошти становлять основу банківських ресурсів, які, у свою чергу, є вкладами та депозитами. Найважливішим моментом банківської роботи є формування ресурсної бази, яке у здійсненні банком пасивних операцій історично відіграло первинну й визначальну роль стосовно його активних операцій. Основна частина банківських ресурсів, як відомо, утворюється в процесі проведення депозитних операцій банку, від ефективної й правильно організації яких залежить стабільність функціонування банку.

Останнім часом проблеми організації обліку, контролю та аналізу депозитних операцій набувають у вітчизняних банках дедалі більшого значення. Це пов'язано, по-перше, з досягненням певної стабільності та адаптованості до умов ринкового середовища, по-друге, з посиленням конкуренції серед банків і, по-третє, з впровадженням новітніх інформаційних технологій, застосування яких можливе лише за умови чіткої організації обліку, контролю та аналізу.

Як переконує світовий досвід, вагому частку втрат банків за депозитними операціями становлять або ненавмисні помилки, або крадіжки. Причиною втрат є непрофесійні, недбалі або навмисні дії співробітників банку. Крадіжки та зловживання за депозитними операціями в основному скоюють штатні працівники персоналу банку і меншою мірою сторонні особи. Це стає можливим через недосконалість програмно-технічних засобів або брак внутрішньобанківського контролю [1].

Внутрішньобанківський контроль за депозитними операціями є найефективнішим способом боротьби із втратами банку через зловживання, помилки персоналу та ризики притаманні даним операціям. Правильно організований контроль депозитних операцій забезпечує достовірність і повноту інформації, що передається керівництву банку, дотримання внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні депозитних операцій банку, збереження активів банку і його клієнтів, оптимальне використання ресурсів банку, управління ризиками, забезпечення чіткого виконання розпоряджень органів управління банку в досягненні мети, яка поставлена в стратегічних та інших планах банку мінімізацію операційно-технічних ризиків, та можливих втрат при здійсненні даних операцій, що підвищує їх ефективність [2]. Над даною проблемою працювали такі вчені, як: Кириленко В. Б., Васюренко О. В., Кузьмінська О. Е., Герасимович А. М., Дзюблюк О. В. та інші [3].

Процедури внутрішнього контролю повинні забезпечувати та встановлювати щодо депозитних операцій: відповідальність та підзвітність особи (підрозділу), що здійснює операцію, розподіл обов'язків між виконавцями операції з метою розмежування контролю за обліковими записами та операціями за ними, розподіл відповідальності працівників за ухвалення операції, її запис, контроль і зберігання активів; схвалення операції, обмеження доступу до активів, облікових записів і сховищ; внутрішні перевірки та звірки до моменту виконання операції, а також подальший контроль; автоматизований контроль.

Під час контролю депозитних операцій необхідно звернути увагу на такі питання: аналіз внутрішньої нормативної бази, попередній аналіз за допомогою системи показників, визначення обсягу вибірки депозитних справ та угод для перевірки та власне перевірка їх комплектації і відповідності внутрішнім вимогам, аналіз стану обліку депозитних операцій, аналіз стану звітності та її достовірності (у тому числі тієї, що подається до НБУ й управлінської), перевірка звітності, що надається Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, і сплати внесків, аналіз депозитної, тарифної політики банку, а також її дотримання, визначення обґрунтованих потреб у коштах, що залучаються, й оцінка ефективності роботи із залучення вкладників, питання фінансового моніторингу операцій [4]

Внутрішній контроль за депозитами має здійснюватися відповідно до Положення про організацію

бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 30 грудня 1998 року № 566 (зі змінами та доповненнями), так, щоб гарантувати: залучення та розміщення депозитів у межах строків і лімітів, встановлених банком; приймання та розміщення усіх депозитів за процентною ставкою, що застосовується у банку згідно із запровадженою ним політикою; своєчасне та правильне відображення в бухгалтерському обліку депозитних операцій.

Система бухгалтерського контролю за депозитними операціями включає систему реєстрації депозитів. Система обліку операцій із депозитами має гарантувати правильне та своєчасне відображення таких даних: номеру договору; назви контрагента; типу договору (за строком використання); бази нарахування процентів; номіналу депозиту; валюти депозиту; процентної ставки; дати нарахування процентів; умов сплати процентів; дати погашення депозиту.

Банки мають визначити процедури перевірки totoжності цих систем аналітичного обліку операцій із депозитами з оборотами і залишками за рахунками синтетичного обліку.

Нарахування процентів і здійснення відповідних записів у бухгалтерському обліку має періодично перевірятися особою, яка не бере участі у виконанні операцій з нарахування. Проценти, відображені на окремих аналітичних рахунках процентних витрат (доходів), мають бути звірені з сумою процентів, сплачених депоненту.

При нарахуванні процентів та відображенні їх за відповідними рахунками бухгалтерського обліку необхідно регулярно переглядати відповідні процедури внутрішнього контролю і перевіряти розрахунок процентів і записи за цими рахунками.

Організація обліку і контролю депозитних операцій банку здійснюється з урахуванням вимог нормативних документів облікової політики банку та внутрішньобанківських нормативних документів і процедур затверджених постановою правління НБУ [5].

Комерційні банки здійснюють депозитні операції за ліцензією Національного банку України.

При організації обліку і контролю депозитних операцій банку необхідно забезпечити: хронологічну послідовність реєстрації операцій у первинних документах, дотримання правил документообороту, попередження можливості виникнення нестач, незаконного витрачання грошових коштів, своєчасне та достовірне відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку та звітності, взаємозв'язок даних синтетичного та аналітичного обліку, інформацію про фактичні та можливі результати за депозитними операціями банку, дієздатність розроблених процедур бухгалтерського контролю, збереження опрацьованих документів звітності протягом установленого строку.

Процедура виконання банком операцій за депозитними рахунками має здійснюватися поетапно:

отримання дозволу на здійснення депозитних операцій;

оформлення необхідних документів;

контрольні процедури;

здійснення розрахунків;

повнота бухгалтерського обліку;

контроль/аудит операцій.

Установи банку залучають кошти на депозитні (вкладні) рахунки з метою підвищення зацікавленості населення в накопиченні заощаджень та одержанні відповідного доходу, а також з метою залучення грошових ресурсів для здійснення банківської діяльності.

Депозит (вклад) – це кошти у готівковій та безготівковій формі, що надаються фізичними та юридичними особами у розпорядження банку на певний строк, під проценти та оформляються відповідним договором.

При організації обліку депозитних операцій необхідно враховувати, що за категоріями депонентів депозити розрізняють: депозити банків, депозити бюджету та позабюджетних фондів України, депозити суб'єктів господарської діяльності, депозити фізичних осіб.

Депозитні операції банку поділяються на активні й пасивні.

Активними депозитними операціями для банку вважаються операції з розміщення ним коштів на депозит, а пасивними депозитними операціями – операції із залучення банком коштів на депозит.

Облік коштів за депозитними операціями (як активними так і пасивними) здійснюється в розрізі дати їх виникнення та виду валюти.

Активні депозитні операції, які банк здійснює на міжбанківському ринку, в бухгалтерському обліку відображаються згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України за такими групами балансових рахунків: № 120, 121, 150, 151.

Пасивні депозитні операції банку щодо залучення коштів на депозит у бухгалтерському обліку відображаються за різними класами Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України залежно від категорії депонентів.

У першому класі відображаються депозити банків за такими групами рахунків: № 160, 161.

У другому класі відображаються депозити клієнтів банку за такими групами рахунків: № 251 – 256, № 260 – 263.

У третьому класі відображаються депозитні операції банку за ощадними сертифікатами власної емісії, які обліковуються за такими групами рахунків: № 332, 350.

Доходи банку від депозитної діяльності обліковуються на рахунках шостого класу за такими групами балансових рахунків: № 600, 601, 609, 610, 611.

Витрати банку за депозитними операціями обліковуються на рахунках сьомого класу за такими групами балансових рахунків: № 701 – 705.

При організації роботи за депозитними операціями банком розробляється порядок оформлення таких операцій первинними документами, одним з яких є депозитний договір, що засвідчує право установи банку користуватися коштами, залученими від клієнтів, та право вкладників отримати в чітко визначений строк суму депозиту і проценти за його користування.

Вкладник має право відкрити в установі банку будь-яку кількість депозитних рахунків, які призначені для обліку коштів, внесених на визначений у договорі строк.

За строками використання коштів депозити поділяються на депозити до запитання та депозити на визначений строк (строкові).

Депозити до запитання – це кошти, що перебувають на поточних і бюджетних рахунках, на кореспондентських рахунках комерційних банків і використовуються власниками залежно від потреби в цих коштах.

Депозити на визначений строк – це кошти, що зберігаються на окремих депозитних рахунках у банку протягом установленого строку, який визначається договором при відкритті цих рахунків. Строковими депозитами є також кошти, що отримані від інших комерційних банків як депозит (вклад) на конкретний строк.

Кошти на депозитні рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з власного вкладного або поточного рахунків, відкритих в установі банку або в іншому банку.

Установа банку гарантує депоненту таємницю за депозитним рахунком. Без згоди депонента довідки третім особам щодо рахунку можуть бути надані лише у випадках, передбачених чинним законодавством України.

За отриманими коштами на депозитні рахунки залежно від виду депозитної операції та депонентів банку видається підтвердний документ, яким може бути: для банків – депозитний договір, для суб'єктів господарської діяльності – корпоративна пластикова картка і депозитний договір або тільки депозитний договір, а для фізичних осіб – ощадна книжка, пластикова картка і депозитний договір або тільки депозитний договір.

Ощадна книжка та пластикова картка – бланки суворої звітності, які обліковуються за позабалансовим рахунком 9821 "Бланки суворої звітності" на відповідних аналітичних рахунках і при їх видачі списуються з позабалансу.

Розроблені банком операційні процедури документального оформлення і відкриття депозитних рахунків відповідно до їх економічної сутності, схеми документообороту, безпомилкового їх відображення в обліку забезпечують виконання функцій бухгалтерського контролю депозитних операцій банку та отримання достовірної фінансово-статистичної звітності.

При організації обліку депозитних операцій необхідно враховувати, що у разі відкриття (закриття) або зміни номерів депозитних рахунків клієнтів (суб'єктів господарської діяльності), крім рахунків офіційних представництв, установа банку зобов'язана повідомити про це податковий орган за місцем реєстрації власника рахунку протягом трьох робочих днів з дня відкриття або закриття рахунку (включаючи день відкриття або закриття) [6].

Тож можна зробити висновок, що проблема організації обліку депозитних операцій є досить гострою та актуальною у банках через те, що запровадженням новітніх інформаційних технологій не-можливе без чіткої організації обліку. Інформаційні технології, що базуються на сучасних комп'ютерах, спричиняють зміни в організації бухгалтерського обліку депозитних операцій банку. Це пов'язано з переходом від паперових електронних форм бухгалтерського обліку, із застосуванням електронного документообігу, повним використанням можливостей в одержанні інформації, яку може надавати система аналітичного обліку, збільшенням уваги до проведення контрольних і аналітичних функцій бухгалтерськими підрозділами за рахунок економії часу від застосування нових інформаційних технологій, розробкою й запровадженням за всіма банківськими операціями технологічних карт.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Кириленко В. Б. Організація обліку, контролю та аналізу депозитних операцій банку: [текст] : монографія / В. Б. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2008. – 264 с. 2. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України затв. постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. № 114. 13.02.2011. – Верховна Рада України (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 3. Кириленко В. Організація обліку в банках: [текст] : навч. посібн. / В. Кириленко, О. Кузмінська. – К. : КНЕУ, 2007. – 316 с. 4. Белова І. В. Організація контролю в банку [текст] : навч. посібн. / І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2009. – 301 с. 5. Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 6. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затв. пост. Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 516 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.